

որ դնում էինք մեր գրպանից լրացրի ծախսը պահպանելու համար, մենք տասնապիսի ընթացքում նուիրեցինք ազգին 20,000 ռուբլի:

Այդ քսան հազար ռուբլի էլ մենք չենք պահանջում հասարակութենից որ մեզ վերադարձնի, հաստատ գիտենալով որ երբեք յետ չենք ստանալ հայոց հասարակութենից այդ մեր գումարը: Միայն խնդրում ենք այսուհետեւ տալ մեզ աւելի մեծ թիւ բաժանորդներ, որպէս զի բացի «Մըշակից» կարողանալինք ուրիշ մի քանի ծախսեր էլ հոգալ մեր խմբագրական փողերից, առանց անդադար դիմելու հասարակութեանը այլ և այլ հանգանակութիւններով:

Մենք կրկնում ենք որ մեր տասնապիսի անձնական աշխատանքն էլ մենք չենք հաշուում Մի որ և է ծխական, կամ միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչ իրաւունք ունի ստանալ տարեկան մէկ, կամ երկու հազար ռուբլի ուժիկ, ձեմարանի վարձպետները, որոնք ոչինչով բարձր չեն նոյն միջնակարգ դպրոցների ուսուցիչներին, կարող են ստանալ տարեկան չորս, հինգ, վեց հազար ռուբլի ուժիկ, իսկ մի հայոց ամենօրեայ թերթի խմբագիր ոչ թէ միայն իրաւունք չունի իր աշխատանքի համար, թէ կուզ մի հազար ռուբլի տարեկան համեստ ուժիկ ստանալու, այլ պէտք է իր գրպանից էլ իւրաքանչիւր տարի երկու, երեք հազար ռուբլի տալ, որպէս զի ժողովրդի մէջ մայրենի ընթերցանութիւնը տարածի:

Ի՞նչով խմբագրի աշխատանքը պակաս է

ուսուցչի աշխատանքից, եթէ աւելի դժուար և աւելի ծանր չէ:

Այլ ևս չենք խօսում այն բանի վրա որ Եւրոպայում քաղաքական թերթերի խմբագիրները ահազին ուժիկներ են ստանում իրանց ծանր աշխատանքի համար:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ (ժուրնալ դ'Օրիան) լրագրի բաժանորդագին 41 ռուբլի 40 կոպէկ հետեւեալ անձերից: Միսրով քա. Գիւլամանց, Ալէքսանդր Տէր-Մկրտչեանց, Միքայէլ Տէր-Միքայէլեանց, Մինաս Արաքսեանց, Սարգիս Լախնազարեանց, Լեւոն Քրիստիկեանց, Պողոս Աղամբրեանց, Յովհաննէս Փանեանց, Սարգիս Գուրգարեանց, Սարգիս Յակոբեանց, Դանազարեանց, Ալէքսան Արեանց, Լայրապետ Խոջա-միրեանց, Յարութիւն Փանեանց, Յովհաննէս Կոստանդինեան, Խուրի Մարգարեան, Մկրտիչ Ամատունի, Միլէոն Քալանթարեանց, Առաքելայ Բաժանորդական փողերի հետ կանի 740 ռուբլի 13 կոպէկ:

ՍՂԱԼԻՑ Ստացանք 8 ռուբլի բաժանորդագին (ժուրնալ դ'Օրիան) համար հետեւեալ անձերից: Յովհաննէս Ղալաբեկեան, Վարդան և Ստեփան Լեւիկովեանց, Ալէքսանդր Ամիրզեան, Սիմէոն Ղորգանեան, Ալէքսանդր Մաթէ-չիլի, իսկ փոստի ծախսը վճարել են Դանիէլ և Գարեգին Տէր-Ստեփանեան: Պարտաւորութիւն ենք համարում յիշել որ Սղնախը մինչև այժմ ուղարկել է բաժանորդագին 101 ռուբլի 40 կոպէկ: Այժմ ստացված 8 ռուբլի մեր խմբագրու-

թեան մէջ եղած ընդհանուր բաժանորդական փողի հետ վիճենայի լրագրի համար, կանի 748 ռուբլի 13 կոպէկ:

Մեզ հաղորդում են ՄՕՍԿԱՎԱՑԻՑ որ պ. Քա-նանեանցի ինքնիշխանութիւնը Լազարեան ձեմարանի հայ ուսուցիչները արդէն կազմել են մի քանի խորհուրդներ ձեմարանում հայոց լեզուի դասա-տուութեան հարցը մշակելու համար: Կազմվում է այդ լեզուի դաստաւութեան համար մանրամասն պրոգրամա և ցուցակ այն հայերէն գրքերի, որոնք հայ աշակերտների ընթերցանութեանը մատչելի են: Դատ ցանկալի է որ մասնագէտ անձինք հայ մամուլի մէջ իրանց կողմից օգնեն այդ կարևոր հարցի կանոնաւոր մշակութեանը:

Մեզ հաղորդում են Մոսկվայից որ այդտեղից էլ ուղարկվում են բաժանորդագին (ժուրնալ դ'Օրիան) լրագրին: Մոսկվայից, (Փարոս) ամսագրի միջնորդութեամբ հասցրած է վիճենայի լրագրին մօտ 100 ռուբլի արդէն և դարձեալ 50 ռուբլի հաւաքվեցաւ այնտեղ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ մեզ գրում են պ. Բաֆ-ֆիլի Աղուլիսից գրած նամակի վերաբերմամբ հե-տեւալ: «Պ. Բաֆֆիլի մեզ ուղարկած թերթիկը հայ ծածկագրութիւն է, որ վիճագրված կարելի է տեսնել Melanges Asiatiques, tirés des bulletins de l'Academie Impériale, St. Petersburg. 1864 թ. հանգիցեալ ակադեմիկոս Բրոսէի յօդուածում Variétés Arméniennes (եր. 65—77): Բրոսէից ուղարկած այս ծածկագրութեան օրինակ-ները կարգացել է Բրոսէի համար մեր յարգելի հայրենակից, պրոֆէսոր Բ. Պատկանեան: Այդ ծածկագրութեան մի քանի խօսքեր գրված են արաբական այլանդակված թաղերով: Իսկ մի քանիները գրված են սեպակի տառերի նմա-նութեամբ, ինչպէս և տեսանք թերթիկի վրա:

Բանում է լուս ճանապարհների բացակայութիւնից, դժուարանում է և տեսնական յառաջադիմութիւնը: Այդ դժուարութիւնը աւելի զգալի է լինում մանաւանդ այն նահանգների համար, որոնք գլխաւոր վաճառականութենից հեռի են ընկած: Արդիւնաբերողը իր հում բերքերը, ինչպէս են զանազան տեսակ մրգերէն, ընդեղէն, միս, կաթ, խոտ, յարդ և այլն, չէ կարող հեռաւոր հրապարակները վաճառաւանել, որովհետև նոցանից (բերքերից) մի քանիսը այնքան աժանագին են, որ չարժէ ճանապարհա-ծախսին: այսպէս են խոտը, յարդը և այլն: միւսները այնքան փափուկ առարկաներ են, որ մինչև տեղ հասնելը փչանում են և կորչում են իրենց արժէքը, այսպէս են պտղեղենները, կաթը և այլն: Երբորդները գինը հրապարակնե-րում խիստ փոփոխական է լինում, այնպէս որ հեռաւոր արտադրողը մեծ ըրիսկ արած կը լինի իր ապրանքը ուղարկելով այնտեղ: այսպէս են կենսական ամենակարևոր առարկաները, ինչպէս ընդդէնները: Սակայն մարդու հնարագիտու-թիւնը մասամբ մտնցնում է հեռաւոր հրապարակը արտաբերողին: Այդ հնարագիտութեան մի արգասիքն է արդիւնադրութիւնը, որով հում բերքերը վերափոխվում են վաճառաւանման ակելի ընդունակ առարկաների, այսինքն հում բերքերից ստացվում են այնպիսի առարկաներ, որոնք աւելի կարող են դիմանալ ճանապարհին, որոնց արժէքը այնքան կը բարձրանայ, որ մի աննշան պրօցէնտ միայն կը կազմէ նոցա գինը վրա, որոց գինը աւելի քիչ փոփոխութեան է ենթակալ լինում հրապարակներում և այլն: Այսպիսի առարկաներն են՝ տեսակ տեսակ պա-շերներ և իւղեր, շաքարեղէններ, օսլայ (крах-мал), մրգերից պատրաստված անուշեղէններ, մինչև անգամ ընդլիքներ աւելի մօտ հրապարակների համար: Արդիւնադրութեան այս առարկաները, որովհետև պատրաստված են լինում հում բերքերի միայն մի քանի բաղ-դատական նիւթերից, աւելի թեթեւանում են վաճառաւանման առարկայի կշիռը, ըստ երբեք նորա արժէքը: Այսպէս մի հարկի ֆունտ կաթից ստացվում է մօտ 10 ֆունտ պանիր կամ 4 ֆունտ իւղ, իսկ կաթի արժէքը չունեցող նիւթը — չուրը, որ 87% է կազմում, զատ-վում է, ստացվում են կաթի միայն թանգագին նիւթերը, ինչպէս են կաղէխը և իւղը: Ծա-նապարհի համար 100 ֆունտի վարձ պէտք է վճարելինք, եթէ ուղղակի կաթը արտաւանդենք:

ՍՍԱՎՐՈՊՈԼԻՑ մեզ գրում են: «Մեր քաղաքի հայ ժողովուրդը տեսնելով, որ հին եկեղեցին շատ փոքր և հասարակ չիմոված է, վճառում է մի նոր եկեղեցի կառուցանել: Այսուամենայն փողեր ժողովել: Այդ ժամանակ պ. Մակար Պոպով, նոյնը որ դիտաւորութիւն ունի ահազին կտակ անել յօգուտ Նոր-Նախիջևանի, տեսնելով ժո-ղովրդի ցանկութիւնը ունենալ մի նոր եկեղեցի, առնում է այդ հաւաքած չինչն գումարը և խոստանում է իր հաշուով շինել եկեղեցին, իրեք տարում կառուցվում է բաւական մեծ և գեղեցիկ եկեղեցի: Վերջապէս հոկտեմբերի 5-ին կատարվեցաւ նոր եկեղեցու օծման հանգի-սը: Թեմական առաջնորդը հրաւիրել էր մօտիկ քաղաքներից քահանաներ, տիրացուներ և դպիրներ, որոնց ճանապարհի ծախսը և Սը-տավրօպոլում ապրուստը խոստացել էր իր կարողութիւնից հոգալ պ. Պոպով: Զրախրված ներքը զալիս են, մի շարաթ քաղաքում միաւր գիտաւորութեամբ: Սրանց համար ոչ տուն է պատրաստված, ոչ կերակուր կայ: Տեղիս երկու քահանաներ, իրանց կարողութեան չափ բնակեց-նում ու կերակրում են հրաւիրվածներին իրանց նեղ բնակարաններում: Օծման հանդէսը վերջա-նում է, հրաւիրվածները գնում են ստանալու իրանց ճանապարհի ծախսը պ. Պոպովից, սա միայն երկուսին վարձատրում է ինչպէս հարկն-է, իսկ մնացածներին միայն տալիս է ճանա-պարհի ծախս, կոպէկ կոպէկ հաշուելով անհրա-ժեշտ ծախսը: իսկ մի քանիներին ծախսից էլ պակաս է տալիս, վերջապէս մի երկուսին էլ ոչինչ չէ տալիս:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ПОРЯДОКЪ» ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒ-ԹԻՒՆԸ

«Порядокъ» լրագրի մէջ կարդում ենք

նը այնքան անխոհմ լինի, որ կուրօքէն հետեի մասնաւոր անձանց գծած գործունէութեան եղա-նակին, որովհետև նոքա կարող են շատ սխալ լինել:

Պ. Նիկողոսեանի յօդուածից անդեկանում ենք, որ պ. Փանոսեան առաջարկում է հիմնել Կ. Պոլսի մօտ մի տիպար ագարակ (образцовая ферма), որ պէտք է պատրաստ անասնաբուծու-թեամբ, պանրագործութեամբ, իւղագործու-թեամբ, հաւաքահոթութեամբ և այլն: և որ պէտք է մշակվեն Լայաւտանից բերված հում բեր-քերը:

Չը գիտենք, ինչու պ. Նիկողոսեան հրճվում է այդ անձի առած «երեսիլի պլաններին» վրա, բայց մենք չենք կարող յափշտակվել նոցա երեսիլութեամբ, այլ մտադիր ենք նայել, թէ ինչքան նոքա իրական են:

Մայրաքաղաքի մօտ երբեք հաշիւ չը կայ գիւղատնտեսական ֆերմա բանալ, որ մշակվէին Լայաւտանի հում բերքերը: Եթէ կարելի լինէր այդ բերքերը Լայաւտանից հասցնել մինչև Կ. Պոլսի, աւելի օգտակար կը լինէր ըստ մեծի մասին վաճառել նոցա առանց մշակելու: Անաս-նաբուծութեամբ, պանրագործութեամբ, իւղա-գործութեամբ և այլն օգտակար է միայն կենտ-րօններից հեռու տեղերում պարապել, որովհետև այնտեղ աւելի աժանագին են կարևոր եղած առարկաները, ինչպէս են խոտը, յարդը, ըն-դդէնները, կաթը և այլն, իսկ մայրաքաղաքի մօտ օրինակ մի վեցերո կաթը աւելի մեծ գին ունի, քան նորանից պատրաստված պանիրը կամ իւղը: մի պուղ խոտը կամ յարդը աւելի մեծ գին ունի, քան թէ նորանից ստացված միսը կամ մի այլ արդիւնքը և այլն: Ուսումնասիրե-ցէք մայրաքաղաքի անտեսական պայմանները և դուք կը համոզվէք, որ մի բերք այնտեղ աւելի շահաւէտ է հում հում վաճառել, քան նորան մշակել, արդիւնադրօքն և այնպէս վաճառաւա-նել: Մեծ քաղաքներին մերձակայ կայտածնե-րում չէ յաջողվում ոչինչ արդիւնադրութիւն, եթէ հում արդիւնքները կարելի է լինում անա-րատութեամբ քաղաք հասցնել: Բացի դրանից հում բերքերը հեռու Լայաւտանից բերվելով, նոցա արժէքի վրա կը ծանրանայ ահազին ճա-նապարհածախսը և կրկնակի ու եռապատիկ կը թանգացնէ արտադրութեանց գինը: Ուրեմն մայրաքաղաքի մօտ գիւղատնտեսական ֆերմա հիմնել անօգուտ է և վնասակար: Այլի առաջ պէտք է ունենանք և այլն, որ մայրաքաղաքի

մօտ աշխատանքի գինը խիստ մեծ է. իսկ եթէ կարելի եղաւ համայնական հիմունք տալ նո-րան, համայնքի անդամները ոչ թէ «վայելուչ», այլ խիստ նուազ վարձատրութիւն պէտք է ստանան, իսկ թէ դրանով համայնքի վարու-թիւնը շատ անդամակիցներ կը կարողանայ գրաւել, այդ հասկանալի է: Զարմանում ենք պ. Փանոսեանի յափշտակութեանը վրա, նա կամենում է իր ֆերմայով կերակրել համա-րեա ամբողջ Կ. Պոլսի հայերին, բացի դրա-նից մի մեծ գումար յետ ձգել, Լայաւտանում բանկեր ու կալուածներ հաստատել: Մենք ու-րիշ ոչինչ չենք կարող ասել այդ ցնորութեանց մասին, միայն այն թէ այդ մարդու լեռանդը դովիլի է և ուրիշ ոչինչ:

Դատ կարելի է որ վաղէ էլ մի ուրիշ փան-տեանց ելնէ համոզելու, որ Լայաւտանի գիւղա-ցու անտեսական գրութիւնը բարձրացնելու հա-մար պէտք է Լժոցօնի մօտ մի տիպար ագա-րակ հիմնել Լայաւտանի հում բերքերը մշակե-լու համար, և իրեն ցնորարանութիւնները ծած-կելու համար սկսէ յարձակվել իր նմանների ւսուցողութեանը: զէմ: Կա ի հարկէ այն-քան զարմանալի բան չի լինի յափշտակող սրտերի համար:

Այս առարկութիւններից յետոյ ի դուր չէր լի-նի ներկայացնել մեր առաջարկութիւնը հասարա-կաց քննութեանը: Թերևս նա էլ նիւթ կազմէր պարզելու մի ընկերութեան գործունէութեան խնդիրը:

Այդ առաջարկութիւնը ամփոփում ենք երեք կէտերի մէջ, որոնց ամեն մինի վրա կը խօս-անք առանձին:

1) Այլի առաջ ունենալով Լայաւտանի գիւ-ղատնտեսութեան մի քանի յայտնի հանգամանք-ները, մենք լաւագոյն ենք համարում, որ մի ընկերութիւն, որ կանչված է նորա (գիւղատն-տեսութեան) զարգացմանը ձեռնառն լինելու, սկզբնապէս դարձնէր իր ուշքը գիւղատնտեսա-կան բերքերի արդիւնադրման արհեստների վերայ (сельскохозяйственная техника): Ահաւա-նիկ ինչու համար:

Յայտնի է, որ անտեսական յառաջդիմու-թեան գլխաւոր խոչընդոտներից մինն է արդիւն-քերի արտահանման դժուարութիւնը: Մի երկրոր-րի արդիւնահանման զեւարթութիւնը կանոնաւոր և յաջող է ընթանում, նորա անտեսական զարգացումը հաստատ հիմքերի վրա է դրված լինում: իսկ ընդհակառակը երբ արդիւնահանութիւնը դժուա-

րանում է լուս ճանապարհների բացակայութիւնից, դժուարանում է և տեսնական յառաջադիմութիւնը: Այդ դժուարութիւնը աւելի զգալի է լինում մանաւանդ այն նահանգների համար, որոնք գլխաւոր վաճառականութենից հեռի են ընկած: Արդիւնաբերողը իր հում բերքերը, ինչպէս են զանազան տեսակ մրգերէն, ընդեղէն, միս, կաթ, խոտ, յարդ և այլն, չէ կարող հեռաւոր հրապարակները վաճառաւա-նել, որովհետև նոցանից (բերքերից) մի քանիսը այնքան աժանագին են, որ չարժէ ճանապարհա-ծախսին: այսպէս են խոտը, յարդը և այլն: միւսները այնքան փափուկ առարկաներ են, որ մինչև տեղ հասնելը փչանում են և կորչում են իրենց արժէքը, այսպէս են պտղեղենները, կաթը և այլն: Երբորդները գինը հրապարակնե-րում խիստ փոփոխական է լինում, այնպէս որ հեռաւոր արտադրողը մեծ ըրիսկ արած կը լինի իր ապրանքը ուղարկելով այնտեղ: այսպէս են կենսական ամենակարևոր առարկաները, ինչպէս ընդդէնները: Սակայն մարդու հնարագիտու-թիւնը մասամբ մտնցնում է հեռաւոր հրապարակը արտաբերողին: Այդ հնարագիտութեան մի արգասիքն է արդիւնադրութիւնը, որով հում բերքերը վերափոխվում են վաճառաւանման ակելի ընդունակ առարկաների, այսինքն հում բերքերից ստացվում են այնպիսի առարկաներ, որոնք աւելի կարող են դիմանալ ճանապարհին, որոնց արժէքը այնքան կը բարձրանայ, որ մի աննշան պրօցէնտ միայն կը կազմէ նոցա գինը վրա, որոց գինը աւելի քիչ փոփոխութեան է ենթակալ լինում հրապարակներում և այլն: Այսպիսի առարկաներն են՝ տեսակ տեսակ պա-շերներ և իւղեր, շաքարեղէններ, օսլայ (крах-мал), մրգերից պատրաստված անուշեղէններ, մինչև անգամ ընդլիքներ աւելի մօտ հրապարակների համար: Արդիւնադրութեան այս առարկաները, որովհետև պատրաստված են լինում հում բերքերի միայն մի քանի բաղ-դատական նիւթերից, աւելի թեթեւանում են վաճառաւանման առարկայի կշիռը, ըստ երբեք նորա արժէքը: Այսպէս մի հարկի ֆունտ կաթից ստացվում է մօտ 10 ֆունտ պանիր կամ 4 ֆունտ իւղ, իսկ կաթի արժէքը չունեցող նիւթը — չուրը, որ 87% է կազմում, զատ-վում է, ստացվում են կաթի միայն թանգագին նիւթերը, ինչպէս են կաղէխը և իւղը: Ծա-նապարհի համար 100 ֆունտի վարձ պէտք է վճարելինք, եթէ ուղղակի կաթը արտաւանդենք:

Իսկ վճարում ենք միայն 4—10 ֆունտի համար նորանից պատրաստված պանիրը կամ իւղը որ-տահանելով: Այսպէս են և միւս առարկա-ները:

Թէև այդ արդիւնադրութեանց շատերը ար-դէն ի վաղուց գոյութիւն ունեն Լայաւտանում, սակայն նոքա նահապետական ձեռով մշակվելով և չունենալով կանոնաւոր կազմակերպութիւն, չեն կարող արտահանութեան մշտական առա-կայ զառնալ և իրենց ներութեամբ ու ազնու-թեամբ մրցել օտարերկրեայ արտաբերութեանց հետ և հրապարակ վաճառակն մեծ կենտրոններում: Ուստի կարևոր է նոցա ազնուացնելուն և կազ-մակերպելուն ձեռնարկել:

Բայց ինչպէս հնարաւոր է գործել այդ նպա-տակի համար, ահա մի խնդիր, որի վրա յան-գում է մեր առաջարկութեան առաջին կէտը: Այդ մասին մեր վիճում տալու համար, մասնա-ցոյց ենք անում քաղաքակրթեալ ազգերի վա-րձունքը դոյն նպատակաւ: Նոցա մէջ միայնակ միջոցը ճանաչված է գիւղացիների համայնական ընկերութիւնները (ассоциация). «l'union c'est la force» (ոյժը միութեան մէջն է) այդ է ընկե-րութեանց նշանաբանը: Գանի գիւղացիք առա-նձին առանձին են գործում, քանի նոքա անշատ ոյժեր են կազմում, նոքա տկար են լինում և անընդունակ մեծ գործերում: Բայց երբ միա-նում են այդ անշատ ոյժերը և կազմում են մի ամփոփ ոյժ, այնուհետև նոքա պաշտպանված լինելով զմեզակ պարագաների դէմ, կարող են ձեռնարկել լինել մեծ մեծ և իրենց խիստ շահա-ւէտ գործերի: Այդպիսի միութեան մէջ իւրա-քանչիւրի շահերը ոչ թէ միմեանց հակառակ կը լինեն, այլ ընդհակառակը չափազանց ներդաշ-նակ: Ամերիկայի մասը, ֆերմաները և Զուլիգե-րիայի գիւղացիք լուս հասկանալով համայնական գործողութիւնը հեռաւոր են եղած համայնա-կան պանրոցների բանալու: Առանձին մի փոքր ֆերմեր կամ գիւղացի չի կարող այնքան մեծ քանակութեամբ կաթ արտաբերել, որ նրանից կարող լինի մեծ քանակութեամբ պանիր պատ-րաստել հեռու արտահանութեան համար: Բացի դրանից արհեստի համար հարկաւոր եղած ծախ-քերը չեն կարող հատուցանվել փոքր արդիւնա-դրութիւնով: Բայց ընդհակառակն մի քանի գործողութիւնով: Բայց ընդհակառակն մի քանի փոքր ֆերմաներ կամ գիւղացիք միասնալով հաւաքում են իրենց փոքրաքանակ կաթերը և նոցանից կազմում են կաթի մի մեծ քանակու-թիւն, որի համար արդարեւ արժէ մի հասարա-